การพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่ความเป็นชุมชนนวัตวิถี ของโรงเรียนผู้สูงอายุ ตำบลหนองกุงธนสาร อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น

THE DEVELOPMENT OF LOCAL WISDOM TO BE A COMMUNITY OF INNOVATIONS THE OF ELDERLY SCHOOL, NONG KUNG THANASAN SUBDISTRICT, PHU WIANG DISTRICT, KHON KAEN PROVINCE

วิชัย อัยรา[1],
จรัส ลีกา[2], สุวิน ทองปั้น[3], ลักขณา อินทร์บึง[4] และ พระมหาไพรฑูรย์ สิริธมฺโม[5]
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น[1,2,3]
มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ[4]
มหาวิทยามหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย[5]
Wichai Iyara[1],
Jaras Leeka[2], Suwin Thongpan[3],
Lakkana Inbueng[4] and Phramaha Paitool Siridhammo[5]
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, KhonKaen Campus[1,2,3]
Northeastern University[4]
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nongkhai Campus[5]
Corresponding Author, E-mail: Wichai_aiyara@hotmail.com

****

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่ความเป็นชุมชนนวัตวิถีของโรงเรียนผู้สูงอายุ 2) เพื่อศึกษาการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่ความเป็นชุมชนนวัตวิถีของโรงเรียนผู้สูงอายุ ตำบลหนองกุงธนสาร อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น 3) เพื่อวิเคราะห์การพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่ความเป็นชุมชนนวัตวิถีของโรงเรียนผู้สูงอายุ ตำบลหนองกุงธนสาร อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น เป็นการวิจัย

* ได้รับบทความ: 26 สิงหาคม 2564; แก้ไขบทความ: 23 ธันวาคม 2564; ตอบรับตีพิมพ์: 29 ธันวาคม 2564
Received: 26 August 2021; Revised: 23 December 2021; Accepted: 29 December 2021

เชิงคุณภาพ ศึกษาข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิทุติยภูมิ และคำสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลจำนวน 40 คน วิเคราะห์ข้อมูลแบบวิธีพรรณนาตามหลักอุปนัยวิธี

ผลการวิจัยพบว่า

1. ภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่ความเป็นชุมชนนวัตวิถีของโรงเรียนผู้สูงอายุ คือ องค์ความรู้ที่ได้มาจากแนวคิดประสบการณ์ที่เกิดจากแนวคิดสร้างสรรค์ที่สามารถนำมาแก้ปัญหาในการใช้ชีวิตประจำวันและมีการสืบทอดภูมิปัญญานั้นจนถึงปัจจุบันแบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มหัตถกรรม กลุ่มเกษตรปลอดสารพิษและสมุนไพร กลุ่มหัตถเวช

2. การพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นของโรงเรียนผู้สูงอายุตำบลหนองกุงธนสาร อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น คือ การนำภูมิปัญญาทั้ง 3 กลุ่ม ที่มีอยู่ในตัวผู้สูงอายุนั้นออกมาพัฒนาต่อยอดให้เป็นนวัตกรรมที่นำไปสู่การสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนที่สร้างรายได้ที่เพียงพอต่อการดำรงชีพอย่างเหมาะสม

3. การวิเคราะห์การพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่ความเป็นชุมชนนวัตวิถีของโรงเรียนผู้สูงอายุ ตำบลหนองกุงธนสาร อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น คือ การสืบค้นถึงกระบวนการการนำภูมิปัญญาทั้ง 3 กลุ่ม มาพัฒนาต่อยอด เพิ่มคุณค่า และมูลค่านำไปสู่การสร้างเป็นนวัตกรรมชุมชนที่เกิดจากภูมิปัญญาของชุมชนที่ถูกพัฒนามาเป็นสิ้นค้าโอท๊อบนวัตวิถีที่สร้างรายได้ให้แก่ชุมชนที่มีความมั่งคั่ง มั่นคง และยั่งยืน

คำสำคัญ: การพัฒนา; ภูมิปัญญาท้องถิ่น; ชุมชนนวัตวิถี; โรงเรียนผู้สูงอายุ

Abstract

The objectives of this research paper were: 1) To study local wisdom to become an innovative community of the school for the elderly 2) To study the development of local wisdom to become an innovative community of the school for the elderly Nong Kung Thanasarn Subdistrict, Phu Wiang District, Khon Kaen Province, 3) To analyze the development of local wisdom to be a community, the way of the elderly school Nong Kung Subdistrict, Phu Wiang District, Khon Kaen Province It is a qualitative research. Study information from primary, secondary documents. And in-depth interviews from 40 informants analyzed the descriptive method based on the inductive method

The research results were as follows :

1. Local wisdom to become an innovative community of the school for the el derly, which is the body of knowledge acquired from the concept of experience arising from creative ideas that can be used to solve problems in daily life and that wisdom has

been inherited until now. divided into 3 groups : handicrafts, Organic Agriculture and Herbs Group, Massage Group

2. The development of local wisdom of the School for the Elderly in Nong Kung Thanasarn Subdistrict, Phu Wiang District, Khon Kaen Province is to bring the wisdom of the 3 groups that exist in the elderly to develop into innovations that lead to strengthening A community that generates enough income for a decent livelihood

3. Analysis of the development of local wisdom to become an innovative community of the school for the elderly Nong Kung Thanasarn Sub-district, Phu Wiang District, Khon Kaen Province is a search for the process of bringing the wisdom of 3 groups to further development, adding value and value leading to the creation of an innovative community born of community wisdom. that has been developed to be a product of OTOP that generate income for a community that is wealthy, stable and sustainable

Keywords: Development; Local Eisdom; OTOP Community; School for the Elderly

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สำนักคณะกรรมการการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้กล่าวไว้ในเอกสารประกอบการระดมความคิดเห็นทิศทางของแผนฯ ฉบับที่12 (พ.ศ. 2560 – 2564) สรุปได้ว่า ภายใต้วิถีชีวิตของผู้สูงอายุ แม้ว่าจะได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของโครงสร้างประชากร ความผันผวนของสังคมสิ่งแวดล้อม แม้กระทั่งความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี แต่ยังคงแสดงออกทางด้านภาษา ความเป็นอยู่ อาหารการกิน การประกอบอาชีพเกษตรกรรม ความเชื่อ ค่านิยมประเพณีดั้งเดิม ปัจจัยดังกล่าวนับว่ายังมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของผู้สงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความผาสุก โดยพึงพอใจต่อความเป็นอยู่ การดำเนินชีวิตจึงอยู่ได้นาน คือ อายุยืนยาว สำหรับแนวโน้มประชากรสูงอายุในประเทศไทยจะอาศัยอยู่ในเขตเทศบาลหรือเขตเมืองเพิ่มขึ้นโดยในปี 2553 มีประชากรสูงอายุที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลจำนวน 3.3 ล้านคน หรือคิดเป็น ร้อยละ 39.7 เพิ่มขึ้นเป็น 11.6 ล้านคน หรือร้อยละ 59.8 ในปี 2583 ทั้งนี้ เนื่องมาจากแนวโน้มการเติบโตของประชากรเมืองในประเทศไทยมีสัดส่วนเพิ่มสูงขึ้น (สำนักคณะกรรมการการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564)

พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ.2546 ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับผู้สูงอายุ สรุปได้ว่า บุคคลซึ่งมีอายุเกิน 60 ปี บริบูรณ์ขึ้นไป มีสัญชาติไทยที่มีอายุอยู่ในช่วงสุดท้ายของชีวิต ซึ่งเป็นวัยแห่งการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกาย จิตใจ หน้าที่การงาน ทางสังคมและใช้เกณฑ์อายุ 60 ปีขึ้นไป เป็นเกณฑ์สากล โดยนับ

ตามปฏิทิน และถือตามข้อตกลงระหว่างประเทศ ซึ่ง ศศิธร กรุณาโดแบ่งผู้สูงอายุไว้ ดังนี้ 1) ผู้สูงอายุวัยต้น (Early old age) อายุระหว่าง 65-75 ปี 2) ผู้สูงอายุวัยกลาง (Middle old age) อายุระหว่าง 75-85 ปี 3) ผู้สูงอายุวัยปลาย (Late old age) อายุ 85 ปีขึ้นไป และแบ่งเป็นช่วงความแก่ได้ ดังนี้ 1) ช่วงไม่ค่อยแก่ ช่วงนี้อายุประมาณ 60–69 ปี เป็นช่วงที่คนต้องประสบกับความเปลี่ยนแปลงของชีวิตที่เป็นภาวะวิกฤตหลายด้าน เช่น การเกษียณอายุ การจากไปของมิตรสนิท โดยช่วงนี้ บุคคลโดยทั่วไปยังแข็งแรง แต่อาจจะต้องพึ่งพิงคนอื่นบ้าง สำหรับบุคคลที่มีการศึกษาสูง รู้จักปรับตัว ช่วงนี้จะเป็นช่วงที่มีสมรรถนะคล้ายกับหนุ่มสาวมาก 2) ช่วงแก่ปานกลาง อายุประมาณ 70 – 79 ปี เป็นช่วงที่คนเริ่มเจ็บป่วย เพื่อน และสมาชิกในครอบครัวเริ่มล้มหายตายจากมาก เข้าร่วมกิจกรรมของสังคมน้อยลง การปรับตัวในระยะนี้ไม่ค่อยยุ่งเกี่ยวกับกิจกรรมของครอบครัว และสังคมมากนัก 3) ช่วงแก่จริง อายุประมาณ 80 – 89 ปี ผู้มีอายุยืนถึงระดับนี้มักปรับตัวให้เข้ากับสังคมสิ่งแวดล้อมมากขึ้น ผู้สูงอายุวัยนี้ต้องการความช่วยเหลือจากผู้อื่นมากกว่าวัยที่ผ่านมา เริ่มย้อนนึกถึงอดีตมากขึ้น 4) ช่วงแก่มาก อายุประมาณ 90-99 ปี ผู้สูงอายุยืนถึงระดับนี้มีจำนวนค่อนข้างน้อย ความรู้ต่าง ๆ ด้านชีววิทยา สังคม และจิตใจของคนวัยนี้ยังไม่มีการศึกษามากนัก แต่อาจจะกล่าวได้ว่าเป็นระยะที่มีปัญหาสุขภาพ ผู้สูงอายุในวัยนี้ควรทำกิจกรรมที่ไม่ต้องแข่งขันไม่ต้องมีการบีบคั้น (ศศิธร กรุณา, 2551)

ในปัจจุบันสังคมโลกได้เริ่มเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุในปี ค.ศ.2006 (United Nations, 2016) และประเทศไทยเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุเป็นปีแรกเมื่อปี พ.ศ. 2548 จากอัตราการเกิดที่ลดลงอย่างมากและความเจริญก้าวหน้าทางการแพทย์คาดประมาณว่าในปี พ.ศ.2564 ประเทศไทยจะเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์ (Complete Aged Society)เมื่อมีประชากรอายุ 60 ปี ขึ้นไป มีสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 20 ของประชากรทั้งหมด และในปี พ.ศ. 2574 ประเทศไทยจะเข้าสู่สังคมสูงอายุระดับสุดยอด (Super Aged Society) เมื่อมีประชากรอายุ 60 ปี ขึ้นไป มีสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 28 ของประชากรทั้งหมด (มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย, 2560) จากการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุของประเทศไทยและสภาพครอบครัวไทยที่เปลี่ยนแปลงไปจากครอบครัวขยายเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น จึงทำให้ผู้สูงอายุต้องอาศัยอยู่ตามลำพังขาดผู้ดูแล และอาจทำให้ผู้สูงอายุเกิดความรู้สึกว่าชีวิตไร้ค่าไร้ความหมาย การพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุจึงมีความจำเป็น โดยบุคคลที่มีบทบาทที่สำคัญคือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่มีภารกิจในการดูแลผู้สูงอายุรวมทั้งการส่งเสริมสนับสนุน และแสวงหาความร่วมมือจากภาคีเครือข่ายเพื่อให้ผู้สูงอายุมีพื้นที่ในการเข้าร่วมกิจกรรมชุมชนทำให้ผู้สูงอายุเห็นคุณค่าความสำคัญของตัวเอง และใช้ชีวิตอย่างมีคุณค่า มีศักดิ์ศรี มีความสุข พร้อมทั้งชุมชนจะได้ประจักษ์ในศักยภาพ และพลังของผู้สูงอายุ (อนันต์ อนันตกูล, 2560)

จากแนวคิดดังกล่าวมานี้จึงทำให้เกิดโรงเรียนผู้สูงอายุที่ตระหนักถึงคุณค่า ความสำคัญ พลังของผู้สูงอายุ มีความสอดคล้องกับแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2545 - 2564) ฉบับปรับปรุง ครั้งที่ 1

(พ.ศ. 2552) พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 ข้อเสนอเชิงนโยบายในเวทีการประชุมสมัชชาผู้สูงอายุระดับชาติปี 2553 และ 2556 ซึ่งโรงเรียนผู้สูงอายุจะมีการจัดการศึกษาพัฒนาทักษะให้กับผู้สูงอายุในเรื่องที่ผู้สูงอายุสนใจและมีความสำคัญในการดำเนินชีวิต เพื่อเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ โดยมีวิทยากรที่มีจิตอาสาหรือจากหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องและโรงเรียนผู้สูงอายุยังเป็นพื้นที่ที่ผู้สูงอายุจะได้แสดงความสามารถศักยภาพในการถ่ายทอดภูมิปัญญา ซึ่งการสร้างโรงเรียนผู้สูงอายุจะต้องอยู่บนพื้นฐานการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น และภาคีเครือข่าย ทั้งนี้การจัดตั้งเป็นโรงเรียนผู้สูงอายุจะมีความหลากหลายทั้งสถานที่ รูปแบบและวิธีการขึ้นอยู่กับบริบทของพื้นที่ ความต้องการของผู้สูงอายุและหน่วยงานที่เป็นผู้ดำเนินการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุขึ้นมา (ศศิพัฒน์ ยอดเพชร, 2560)

ผู้สูงอายุเป็นผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งถือว่าเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นนี้หลักความรู้อันเกิดจากความสามารถประสบการณ์ และความเฉลียวฉลาดในการประดิษฐ์คิดค้นของคนในท้องถิ่น โดยเป็นผลมาจากการสั่งสมประสบการณ์ที่ผ่านกระบานการเรียนรู้ เลือกสรร พัฒนา และถ่ายทอดสืบต่อกันมาจากบรรพบุรุษจนถึงคนรุ่นปัจจุบัน เพื่อใช้ประโยชน์ในการดำเนินชีวิต ซึ่งเมื่อกล่าวถึงความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นแล้วจะมีความเกี่ยวข้องกับธรรมชาติเป็นสิ่งที่มีมาก่อนมนุษย์ เมื่อมนุษย์เข้ามาอยู่อาศัยอยู่ร่วมกับธรรมชาติ จึงก่อให้เกิดการสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ ที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิต การปรับตัวของมนุษย์เพื่อให้เข้ากับสภาพแวดล้อมธรรมชาติ จึงก่อให้เกิดภูมิปัญญาต่าง ๆ เช่น การเอาสมุนไพรมาใช้ในการป้องกันและรักษาโรค การสร้างที่อยู่อาศัย การอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากธรรมชาติอย่างสมดุล และยั่งยืน (คมกริช ชาญณรงค์ และ บุญสม ยอดมาลี, 2560) และภูมิปัญญาท้องถิ่นนี้ยังช่วยให้คนในท้องถิ่นสามารถพึ่งพาตนเองได้ ด้วยคติความเชื่อทำให้เกิดวิธีปฏิบัติที่ดีงามผ่านพิธีกรรมอย่างเหมาะสม และมีการประยุกต์พิธีกรรมให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตในปัจจุบันเพราะมีองค์ความรู้ที่ถูกสั่งสมไว้ในลักษณะที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านที่แฝงอยู่ในพิธีกรรม และถูกเปิดเผยโดยปราชญ์ชาวบ้าน ทำให้คนในชุมชนนาคติความเชื่อที่ถูกเปิดเผยแล้วนำไปสู่วิธีการปฏิบัติตน เช่น การแสดงความกตัญญูรู้คุณของป่าก่อให้เกิดประเพณีการบวชต้นไม้ ธนาคารต้นไม้ และธนาคารข้าว มีการเกื้อกูลกันเป็นชุมชนแห่งการพึ่งพาที่มีคติความเชื่อดังกล่าวเป็นฐานคิด (จรัส ลีกา และคณะ, 2563 : 134)

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเห็นว่ามีความจำเป็นที่จะต้องทำการวิจัยเพื่อการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นของโรงเรียนผู้สูงอายุ ตำบลหนองกุงธนสาร อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น เพื่อให้องค์ความรู้ที่แฝงอยู่ในภูมิปัญญาทั้งที่เป็นรูปธรรม และนามธรรมถูกถ่ายทอดออกมานำไปสู่การสร้างคุณค่า และมูลค่าให้กับภูมิปัญญานั้น อีกทั้งจะทำให้เกิดเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน และทำให้ผู้สูงอายุมีความภาคภูมิใจที่ได้เป็นส่วนหนึ่งในการถ่ายทอดภูมิปัญญาที่สร้างคุณค่าแก่ชุมชน และจะเป็นแนวทางแก่โรงเรียนผู้สูงอายุในที่อื่น ๆ ที่จะนำเอาแนวคิดนี้ไปปรับใช้เพื่อการดำเนินการต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่ความเป็นชุมชนนวัตวิถีของโรงเรียนผู้สูงอายุ

2. เพื่อศึกษาการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่ความเป็นชุมชนนวัตวิถีของโรงเรียนผู้สูงอายุ ตำบลหนองกุงธนสาร อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น

3. เพื่อวิเคราะห์การพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่ความเป็นชุมชนนวัตวิถีของโรงเรียนผู้สูงอายุ ตำบลหนองกุงธนสาร อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการเก็บข้อมูลจาก การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสนทนากลุ่ม และการสัมภาษณ์เชิง

2. กลุ่มเป้าหมายผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้แบ่งเป็น 4 กลุ่ม จำนวน 40 คน ดังนี้

ผู้สูงอายุที่มีความรู้ด้านภูมิปัญญา จำนวน 10 คน ผู้สูงอายุเพศหญิงที่ศึกษาอยู่ในโรงเรียนผู้สูงอายุ จำนวน 10 คน ผู้สูงอายุเพศชายที่ศึกษาอยู่ในโรงเรียนผู้สูงอายุ จำนวน 10 คน เจ้าหน้าที่ องค์การบริหารส่วนตำบลหนองกุงธนสาร จำนวน 10 คน

3. การสร้างเครื่องและการหาคุณภาพเครื่องมือการวิจัย : เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์เชิงลึก และแบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม อุปกรณ์ที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ กล้องถ่ายรูป สมุดจดบันทึก เครื่องบันทึกเสียง และกล้องถ่ายวิดีโอ ส่วนการสร้างแบบสัมภาษณ์เชิงลึกและการสร้างแบบสังเกตแบบมีส่วนร่วมมีขั้นตอนในการการสร้างเครื่องและการหาคุณภาพเครื่องมือการวิจัย ดังนี้

1) ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสาร ตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้องตามชื่อ วัตถุประสงค์และกรอบแนวคิดในการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นของผู้สูงอายุ โรงเรียนผู้สูงอายุ ตำบลหนองกุงธนสาร อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการสร้างแบบสัมภาษณ์

2) ข้อมูลที่ได้มาจากขั้นตอนที่ 1 มาเป็นประเด็นคำถามแบบสัมภาษณ์ แล้วนำเสนออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อพิจารณาและให้ข้อเสนอแนะ

3) ปรับปรุงแบบสัมภาษณ์ตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษา

4) นำแบบสัมภาษณ์ที่ปรับปรุงแล้วให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน พิจารณาความเหมาะสมและความถูกต้องตามเนื้อหา ภาษา และความสอดคล้องเกี่ยวกับประเด็นคำถาม

5) เพื่อปรับปรุงแก้ไขแบบสัมภาษณ์ตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญแล้วนำไปเสนออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อขอความเห็นชอบก่อนนำไปเก็บข้อมูล

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล มีขั้นตอน ดังนี้ 1) นำหนังสือจากศูนย์บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ถึงกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญมีผู้นำชุมชน และหน่วยงานราชการ เป็นต้น เพื่อขออนุญาต เก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยในการสัมภาษณ์ 2) สร้างความสัมพันธ์กับผู้ให้ข้อมูลหลัก และกลุ่มเป้าหมาย พบปะพูดคุยเพื่อสร้างความคุ้นเคย แจ้งวัตถุประสงค์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล 3) กำหนดนัดหมายวันเวลาที่จะดำเนินการสัมภาษณ์ที่แน่นอน เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายได้เตรียมตัว และเตรียมเอสสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องในการเก็บรวบรวมข้อมูล และ 4) ดำเนินการเก็บรวมรวมข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์กับกลุ่มเป้าหมาย ที่เป็นผู้ให้ข้อมูลหลักและบุคคลอื่นๆ โดยใช้วิธีการบันทึกเทป จดบันทึก และการสนทนา กับกลุ่มเป้าหมาย

5. การตรวจตรวจสอบข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล : ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากสังเกตการสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม มาจรวจสอบข้อมูลด้วยวิธีการสามเส้า โดยการนำเอาข้อมูลที่ตรงกันมาการแปรความ การตีความ และนำเสนอข้อมูลโดยการพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัย

จากการทำวิจัยเรื่อง การพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่ความเป็นชุมชนนวัตวิถีของโรงเรียนตำบลหนองกุงธนสาร อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น มีผลสรุปดังนี้

1. ภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่ความเป็นชุมชนนวัตวิถีของโรงเรียนผู้สูงอายุ สรุปได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นของโรงเรียนผู้สูงอายุเกิดจากการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุได้แสดงและถ่ายทอดองค์ความรู้ในด้านต่าง ๆ ที่ตนมีอยู่ออกมาเพื่อนำภูมิปัญญาที่มีในตัวผู้สูงอายุนั้นไปสร้างเป็นนวัตกรรมชุมชน ชุมชนจะมีรายได้นำไปสู่เศรษฐกิจชุมชนที่เกิดจากสถาบันครอบครัวเป็นหน่วยการผลิต แรงงานของสมาชิกในครอบครัวซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการอยู่รอดของครอบครัวต่อความพอเพียง และต่อความสามารถในการพึ่งตนเองตามแนวคิดเศรษฐกิจชุมชน ชุมชนเป็นตัวของตัวเอง มีพลวัต และสามารถที่จะอยู่รอดด้วยตัวเองได้ พัฒนาเคียงคู่ไปกับพัฒนาการของระบบทุนนิยม และถือว่าเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่เกิดในชุมชนไม่ว่าจะเป็นการผลิตการบริโภค การจำหน่ายจ่ายแจกที่คนในชุมชนได้มีส่วนร่วมคิดร่วมทำร่วมรับประโยชน์ของประชาชน และร่วมกันเป็นเจ้าของเศรษฐกิจชุมชนมีรากฐานมาจากศักยภาพของชุมชน ภูมิปัญญาของชุมชน หรือทุนในชุมชน เช่น วัฒนธรรม ประเพณี สภาพแวดล้อม และความหลากหลายทางทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน มีการนำอาผลผลิตที่เกิดจากชุมชนมาก่อให้เกิดรายได้ มีการจัดตั้งวิสาหกิจชุมชน ทำให้ทุกคนมีอาชีพ และรายได้พออยู่พอกินกลายเป็นชุมชนนวัตวิถี โดยมีการแบ่งอาชีพออกเป็นกลุ่มตามความถนัดของคนในชุมชน ซึ่งแบ่งเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้ 1) กลุ่มหัตถกรรม (กลุ่มทอผ้าไหม กลุ่มทำกระเป๋าจากผ้าไหม กลุ่มทอเสื้อกก กลุ่มสานเปลไม้ไผ่ กลุ่มทำไม้กวาด กลุ่มตีมีด) 2) กลุ่มเกษตรปลอดสารผิด 3) กลุ่มหัตถเวช (นวดแผนไทย)

2. การพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่ความเป็นชุมชนนวัตวิถีของโรงเรียนผู้สูงอายุ ตำบลหนองกุงธนสาร อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น สรุปได้ว่า การนำองค์ความรู้ที่ได้จากการสังเคราะห์จากทฤษฎีต่าง ๆ ไปเป็นแนวทางในการพัฒนาภูมิปัญญาที่มีอยู่ในตัวผู้สูงอายุทั้งที่เป็นรูปธรรม และนามธรรมเพื่อให้เกิดคุณค่า และมูลค่าจากภูมิปัญญา 3 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มหัตถกรรม 2) กลุ่มเกษตรปลอดสารผิด 3) กลุ่มหัตถเวช จนนำไปสู่ความเป็นชุมชนผู้สูงอายุนวัตวิถี ที่มีความมั่งคั่ง มั่นคง และยั่งยืนกลุ่มอาชีพที่เกิดขึ้นนี้เป็นส่วนหนึ่งของการเกิดรายได้หลักของคนในชุมชน จะเห็นได้ว่าในการทำงานเมื่อพิจารณาอย่างถี่ถ้วนแล้ว และมองเห็นโอกาสแห่งความเป็นไปได้ ปราชญ์ชาวบ้านต้องมีบทบาท และความมุ่งมั่นใช้กำลังกาย กำลังความคิด สติปัญญา และความสามารถทั้งหมด พร้อมทั้งทุ่มเทเวลาให้กับงาน โดยไม่คำนึงถึงความยากลำบาก เพื่อให้งานบรรลุความสำเร็จที่มุ่งหวังไว้ อาจมีการลองผิดลองถูกเรียนรู้จากข้อผิดพลาดที่ผ่านมาเพื่อแก้ไขให้เกิดความสำเร็จจนเกิดความพอใจภูมิใจกับผลที่ที่เกิดเป็นเชิงประจักษ์ ชุมชนจะประสบความสำเร็จในการส่งเสริมกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ได้ ทุกคนจะต้องเป็นผู้ที่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เป็นผู้ที่ชอบนำประสบการณ์ใหม่ ๆ มาประยุกต์เพื่อการสร้างสรรค์งานโดยหาวิธีใหม่ที่ดีกว่าเดิม และหาแนวทางพัฒนาผลิตภัณฑ์หรือบริการปรับปรุงกระบวนการดำเนินการอยู่ตลอดเวลา กล้าที่จะผลิตสินค้าที่แตกต่างจากเดิม กล้าใช้วิธีขายที่ไม่เหมือนใคร กล้าประดิษฐ์ กล้าคิดค้นสิ่งที่แปลกใหม่เข้าสู่ตลาด มีความกล้าตัดสินใจมีความหนักแน่นไม่หวั่นไหว เชื่อมั่นในตนเองกับงานที่ทำ มีจิตใจของนักสู้ ถึงแม้งานจะหนักก็ทุ่มเทสุดความสามารถ ไม่กลัวงานหนัก เห็นงานหนักเป็นงานท้าทายในการใช้ความรู้ สติปัญญา และความสามรถในการทำงาน ความมานะและความพยายามเป็นการทุ่มเทชีวิตจิตใจในการทำงาน แข่งขันกับตนเอง และแข่งขันกับเวลา ขวนขวายหาหนทางแก้ปัญหา และอุปสรรคจนประสบความสำเร็จ อีกทั้งต้องรู้จักการปรับตัวตามสภาพแวดล้อมมากกว่าปล่อยให้ทุกอย่างเป็นไปตามยถากรรม หรือขึ้นอยู่กับโชคหรือดวง และต้องรู้จักประมาณตนเองไม่ทำสิ่งเกินตัว โดยเริ่มจากกลุ่มอาชีพเล็กๆ ก่อน และเมื่อกิจการเจริญค่อยเพิ่มทุนและขยายธุรกิจออกไปจนประสบความสำเร็จ รวมถึงการสร้างค่านิยมในประหยัด และอดออม จากสิ่งที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ทำให้ว่าบทบาทของปราชญ์ชาวบ้านมีต่อการเกิดขึ้นอาชีพต่างของชุมชนซึ่งสามารถสร้างนวัตกรรมจากอาชีพต่าง ๆ เหล่านั้นได้หลากหลายตามความเหมาะสมของแต่ละอาชีพ และจากอาชีพต่างๆ ที่เกิดจากภูมิปัญญาชาวบ้านสามารถนำมาสร้างเป็นนวัตกรรมชุมชนและจำหน่ายเป็นผลิตเป็นผลิตภัณฑ์ได้

3. การวิเคราะห์การพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่ความเป็นชุมชนนวัตวิถีของโรงเรียนผู้สูงอายุ ตำบลหนองกุงธนสาร อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น สรุปได้ว่า การสืบค้นถึงกระบวนการการนำภูมิปัญญาทั้ง 3 กลุ่มมาพัฒนาต่อยอด เพิ่มคุณค่า และมูลค่านำไปสู่การสร้างเป็นนวัตกรรมชุมชนที่เกิดจากภูมิปัญญาของชุมชน ที่ถูกพัฒนามาเป็นสิ้นค้าโอท๊อบนวัตวิถีที่สร้างรายได้ให้แก่ชุมชนที่มีความมั่งคั่ง มั่นคง และยั่งยืน ที่ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างเหมาะสมตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จากการวิเคราะห์ภูมิปัญญาท้องถิ่นทั้ง 3 กลุ่มนี้ จะนำไปสู่ความเป็นชุมชนนวัตวิถีด้วยกระบวนการพัฒนาภูมิปัญญาของ

โรงเรียนผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองกุงธนสาร อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น ใน 4 ด้าน ดังนี้

1. ด้านการจัดการภูมิปัญญา จะต้องได้รับการจัดการให้มีความสอดคล้องต่อการเปลี่ยนแปลงจากภายนอก ถือได้ว่าภูมิปัญญาที่ชุมชนสั่งสมมาว่า มีคุณค่า ความสำคัญ และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตได้อย่างไร และปราชญ์ชาวบ้านต้องมีการเตรียมเนื้อหาที่จะบรรยายทำความเข้าใจในส่วนที่เป็นเนื้อหา โดยเฉพาะเนื้อหาที่มาก และมีความยุ่งยาก สลับซับซ้อน ผู้บรรยายต้องมีทักษะค่อนข้างสูง เพื่อไม่ให้การบรรยายนั้นน่าเบื่อหน่าย ซึ่งตรงกันข้ามกับการบอกเล่าที่ไม่ต้องเตรียมหาไว้ล่วงหน้า ปราชญ์ชาวบ้านต้องบรรยายให้เห็นความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นว่าเป็นองค์ความรู้ และประสบการณ์ของคนในแต่ละท้องถิ่นที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน ท้องถิ่นและประเทศเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งปราชญ์ชาวบ้านจัดเป็นส่วนหนึ่งของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้ถ่ายทอดองค์ความรู้ ภูมิปัญญา และประสบการณ์ที่ได้สั่งสมไว้ไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง และรุ่นถัด ๆ ไปตามลำดับ และปรับให้ใช้ได้ภายใต้เงื่อนไขทางเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมของท้องถิ่น และสอดคล้องกับระบบนิเวศในปัจจุบัน เช่น การผลิตเครื่องใช้สอย การทำเกษตรอินทรีย์ การผลิตปุ๋ยหมักแทนการใช้ปุ๋ยเคมี ศิลปหัตถกรรมต่าง ๆ การยึดถือปฏิบัติตามหลักศาสนา ขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี และพิธีกรรม ซึ่งข้อมูลความรู้ภูมิปัญญาต่าง ๆ เหล่านี้ต้องมีการจัดการความรู้ การวิเคราะห์ ประเมินผล และนำไปใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อชุมชน และสามารถเชื่อมโยงเข้าสู่กระบวนการเรียนการสอน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ คือการที่กลุ่มคนที่มีความสนใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่งร่วมกัน มารวมตัวกัน และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้วยความสมัครใจเพื่อร่วมสร้างความเข้าใจหรือพัฒนาแนวปฏิบัติในเรื่องนั้นๆ

2. ด้านการสร้างองค์กรชุมชน เป็นการจัดตั้งขึ้นเพื่อการดูแลผลประโยชน์ของชุมชน ในชุมชนหนองกุงธนสารมีการจัดตั้งองค์กรชุมชนออกเป็นกลุ่มตามสายอาชีพของคนในชุมชนโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการรักษาผลประโยชน์ของชุมชนเองโดยมีองค์บริหารส่วนตำบลหนองกุงธนสารเป็นผู้กำกับดูแลในเชิงนโยบายและงบประมาณ โดยมีกลุ่มต่าง ๆ ดังนี้ 2.1) กลุ่มหัตถกรรม 2.2) กลุ่มเกษตรปลอดสารพิษ 2.3) กลุ่มสมุนไพร 2.4) กลุ่มตีมีด 2.5) กลุ่มภูมิปัญญา

3. ด้านการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชน เป็นการสร้างกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องเพื่อให้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลง และการบุกรุกจากภายนอก ผู้นำชุมชน และคนในชุมชนเองควรตระหนักถึงความสำคัญในการพัฒนาหมู่บ้านของตนเอง โดยไม่ต้องยึดติดกับหน่วยงานภาครัฐมากเกินไป ไม่ต้องรอคอยให้หน่วยงานใดเข้ามาสนับสนุนงบประมาณ หรือกิจกรรม ชุมชนเองต้องมองตัวเองเป็นหลัก และพร้อมใจที่จะสละเวลาของตนเองเพื่อพัฒนาหมู่บ้าน โดยการหมั่นศึกษาหาข้อมูล เรียนรู้ แลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน และนำความรู้ที่ได้ไปปรับใช้ในการพัฒนาหมู่บ้าน ผู้นำชุมชน และคนในชุมชนสามารถจัดการความรู้ร่วมกัน นั่นคือ การเอาความรู้ที่ได้มาจากการปฏิบัติ และความรู้จากผู้อื่นมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน การถอดบทเรียน

และการจัดการความรู้จึงเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคนและชุมนุม และจากการลงพื้นที่เพื่อการวิจัยและการสัมภาษณ์เชิงลึกทำให้ได้ข้อสรุปว่า ควรมีการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเพื่อเป็นศูนย์กลางรวบรวมข้อมูลข่าวสารความรู้ของชุมชนที่จะนำไปสู่การส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้สำหรับประชาชนในชุมชนเป็นแหล่งเสริมสร้างโอกาสในการเรียนรู้ การถ่ายทอด การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การสืบทอดภูมิปัญญาวัฒนธรรม ค่านิยม และเอกลักษณ์ของชุมชน

4. ด้านการสร้างเครือข่ายของชุมชน การสร้างเครือข่ายมีความสำคัญอย่างยิ่งเพราะปัจจุบันการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นจำเป็นต้องมีเครือข่ายเพื่อเป็นการเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนไปสู่ชุมชนอื่นๆ ทำให้มีการติดต่อ และการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารจากการทบทวนแนวคิด ทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้สรุปการสร้างเครือข่ายในด้านต่าง ๆ ไว้เป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

1) เครือข่ายด้านกลุ่มอาชีพ 2) เครือข่ายด้านภูมิปัญญา 3) เครือข่ายด้านสารสนเทศ จากกระบวนการดังกล่าวนี้องค์การบริหารส่วนตำบลหนองกุงธนสาร ได้มีการเสริมสร้างให้ชุมชนมีรายได้ การนำพาชุมชนในการสร้างนวัตกรรมจากองค์ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาที่สั่งสมมาแต่ครั้งบรรพกาลนั้น นอกจากการได้รับการสนับสนุนจากอบต.หนองกุงธนสารแล้ว ยังเกิดจากการมีส่วนร่วมของปราชญ์ชาวบ้านได้ใช้ภูมิปัญญาไปแก้ปัญหาในด้านต่าง ๆ ของชุมชน เป็นการเพิ่มคุณค่า และมูลค่าให้กับภูมิปัญญาท้องที่จะนำไปสู่การสร้างเป็นนวัตกรรมชุมชนในชื่อ OTOP ชุมชน และกลายเป็นชุมชนนวัตวิถีที่สร้างรายได้ให้แก่ชุมชนที่เกิดจากภูมิปัญญาของชุมชน

อภิปรายผลการวิจัย

การทำวิจัยเรื่อง การพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่ความเป็นชุมชนนวัตวิถีของโรงเรียนผู้สูงอายุ ตำบลหนองกุงธนสาร อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น ผู้วิจัยได้พบประเด็นที่น่าสนใจหลายประเด็นจึงนำประเด็นที่น่าสนใจเหล่านั้นมาเพื่อการอภิปรายผล ดังนี้

1) ภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่ความเป็นชุมชนนวัตวิถีของโรงเรียนผู้สูงอายุ เป็นการนำองค์ความรู้ความคิดประสบการณ์ที่เกิดจาก ความคิดสร้างสรรค์ที่นำมาแก้ปัญหาในการใช้ชีวิตประจำวัน จนเกิดองค์ความรู้ที่มีการถ่ายทอดกันจากรุ่นสู่รุ่น จนกลายเป็นสิ่งที่ล้ำค่าในสังคมนั้น ๆ ที่ควรอนุรักษ์ เพื่อประโยชน์แก่คนรุ่นต่อไป ในชุมชนต้องนำองค์ความรู้ในท้องถิ่นมาพัฒนาทรัพยากรในท้องถิ่นเอง เพื่อให้เกิดแรงดึงดูดให้คนเข้ามาเพื่อเกิดรายได้จากการขายสินค้า แหล่งท่องเที่ยว วัฒนธรรม ให้มีความโดดเด่น ดึงดูด น่าสนใจ สอดคล้องกับ จำนง แรกพินิจ ที่กล่าวไว้ในหนังสือการศึกษาและพัฒนาสถาบันการเรียนรู้ชุมชน พบว่าความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้าน ออกได้เป็น 2 ประเภท ดังนี้ 1) ภูมิปัญญาชาวบ้านที่เป็นนามธรรมได้แก่โลกทัศน์ เป็นปรัชญาในการดำเนินชีวิตเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับการเกิด แก่ เจ็บ ตาย คุณค่า

และความหมายของทุกสิ่งในชีวิตประจำวันอาจจำแนกได้ดังนี้ ภูมิปัญญาที่เกี่ยวกับความเชื่อและศาสนา ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับประเพณีและพิธีกรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับการดำรงชีวิตตามสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ 2) ภูมิปัญญาชาวบ้านที่เป็นรูปธรรม หรือแบบแผนความประพฤติปฏิบัติ เป็นเรื่องที่เกี่ยวกับลักษณะเฉพาะด้าน เช่น การทำมาหากิน การเกษตร หัตกรรม ศิลปะและอื่น ๆ ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับอาหารและผักพื้นบ้าน นอกจากมนุษย์จะนำอาหารมาบริโภคเพื่อการอยู่รอดแล้ว มนุษย์ยังได้นำเทคนิคการถนอมอาหารและการปรุงอาหารมาใช้เพื่อให้อาหารที่มีมากเกินความต้องการสามารถเก็บไว้บริโภคได้เป็นเวลานานซึ่งถือว่าเป็นภูมิปัญญาอีกประเภทหนึ่งที่สำคัญต่อการดำรงชีวิต นอกจากนี้ยังนำผักพื้นบ้านชนิดต่างๆ มาบริโภคอีกด้วยเป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับวนิดา นาคีสังข์ (2559) ได้ทำวิจัยเรื่องจากภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนปวาเก่อญอบ้านแม่กองคาสู่การเป็นสินค้าชุมชน ผลการวิจัยพบว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนปวาเก่อญอบ้านแม่กองคา ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาผลผลิตทางการเกษตร หรือผลผลิตจากวัฒนธรรมสู่การเป็นสินค้าชุมชนสามารถสรุปผลได้ว่า พริกกะเหรี่ยง น้ำผึ้งป่าและผ้าทอกะเหรี่ยง สามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาสู่การเป็นสินค้าชุมชน ผ่านการมีส่วนร่วมของกลุ่มคนหลายฝ่ายในชุมชนเพื่อต่อยอดสินค้าชุมชนอันจะนำไปสู่การเพิ่มรายได้ให้กับชุมชนในอนาคต เป็นต้น

2) ภูมิปัญญาท้องถิ่นของโรงเรียนผู้สูงอายุตำบลหนองกุงธนสาร อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น เป็นภูมิปัญญาที่เกิดจากกการนำองค์ความรู้ที่มีอยู่ในตัวผู้สูงอายุออกมาเพื่อการพัฒนาต่อยอดให้เป็นนวัตกรรมของชุมชนที่นำไปสู่การสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในฐานะเป็นชุมชนนวัตวิถีด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นใน 3 กลุ่ม คือ กลุ่มหัตถกรรม กลุ่มเกษตรปลอดสารพิษและสมุนไพร กลุ่มหัตถเวช เพราะใน 3 กลุ่มดังกล่าวนี้สามารถสร้างเป็นนวัตกรรมชุมชนที่สร้างรายได้อย่างเหมาะสมต่อการเลี้ยงชีพ ซึ่งสอดคล้องกับวศิน โกมุท ได้ทำวิจัยเรื่อง กินดีมีสุข : นวัตกรรมสุขภาวะตำบลหนองกินเพล ตำบลหนองกินเพลตั้งอยู่ที่อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า สภาพสังคมส่วนใหญ่มีสภาพกึ่งเมืองกึ่งชนบท ชุมชนตำบลหนองกินเพล ได้ตระหนักถึงความสำคัญของสุขภาวะชุมชน แกนนำสุขภาวะตำบลหนองกินเพลจึงได้ร่วมกันกำหนดตัวชี้วัดสุขภาวะ 4 มิติอันได้แก่ สุขภาวะทางกาย สุขภาวะทางใจ สุขภาวะทางสังคมและสุขภาวะทางปัญญาเป็นต้น (วศิน โกมุท, 2555 : 79-80) ซึ่งสอดคล้องกับทิชากร เกสรบัว ได้ทำการวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (Tambon One Products : OTOP) เพื่อการส่งออกในตลาดอาเซียน พบว่า การพัฒนาสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ผู้ประกอบการสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์จะต้องพัฒนาสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภคในแต่ละประเทศ เช่น ประเทศที่มีกำลังซื้อจำนวนมาก ต้องการสินค้าที่มีคุณภาพดี ราคาสูงผู้ประกอบการจะต้องพัฒนาผลิตภัณฑ์ บรรจุภัณฑ์ของสินค้าให้มีมูลค่าเพิ่ม แต่สำหรับประเทศที่มีกำลังซื้อน้อยผู้ประกอบการจะต้องแสดงให้ผู้บริโภคเห็นถึงความคุ้มค่าและเน้นประโยชน์ที่ได้รับจากสินค้านั้น ฯลฯ

นอกจากนี้ภาครัฐและ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจะเน้นให้ผู้ประกอบสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ทำการจดลิขสิทธิ์หรือสิทธิบัตร เพื่อป้องกันการทำซ้ำและการลอกเลียนแบบ เนื่องจากสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์บางประเภทเป็นสินค้าที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นของประชาชน (ทิชากร เกสรบัว, 2556)

3) การพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่ความเป็นชุมชนนวัตวิถีของโรงเรียนผู้สูงอายุ ตำบลหนองกุงธนสาร อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น คือการนำพาชุมชนในการสร้างนวัตกรรมจากองค์ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาที่สั่งสมมาแต่ครั้งบรรพกาลนั้น นอกจากการได้รับการสนับสนุนจากอบต.หนองกุงธนสารแล้ว ยังเกิดจากการมีส่วนร่วมของปราชญ์ชาวบ้านได้ใช้ภูมิปัญญาไปแก้ปัญหาในด้านต่าง ๆ ของชุมชน เป็นการเพิ่มคุณค่าและมูลค่าให้กับภูมิปัญญาท้องที่จะนำไปสู่การสร้างเป็นนวัตกรรมชุมชนในลักษณะที่เป็นชุมชนนวัตวิถีและสร้างรายได้แก่ชุมชนจริง ๆ ซึ่งสอดคล้องกับ จารีรัตน ปรกแก้ว และคณะ ได้ทำวิจัยเรื่อง ความเข้มแข็งของชุมชน : เรียนรู้จากภูมิปัญญาชุมชนท้องถิ่นบุรีรัมย์ พบว่า มีจุดเริ่มจากการปราชญ์ชาวบ้านทั้ง 3 ท่าน ได้รับยกย่องและประกาศเกียรติคุณจากสังคมภายนอกในระดับประเทศและระดับโลกถึงความสามารถในการแก้ปัญหาและผ่านวิกฤติการณ์ของปัญหา โดยแต่เดิมปราชญ์ชาวบ้านทั้ง 3 ท่าน ไม่ได้ดำเนินกิจกรรมเกี่ยวข้องกันมาก่อน จนกระทั้งมีองค์กรจากภายนอกมาช่วยประสานจึงเกิดเครือข่าย และปรับองค์กรภายในแต่ละท้องถิ่น เป็นองค์กรชุมชนระหว่างท้องถิ่น โดยต้องเป็นโรงเรียนชุมชนอีสานขึ้นที่เน้นหลักการ เป้าหมาย วัตถุประสงค์ ที่เป็นไปเพื่อแก้ไขปัญหารากเหง้า โดยหันกลับมายึดหลักการพึ่งตนเอง หลักการผลิตแบบเกษตรกรรมยั่งยืนได้ดุลยภาพ บุคคลจะต้องอยู่อย่างสมถะ ลดละกิเลสจากความโลภ ความหลง ทั้งปวง ลดละจากค่านิยม วัตถุนิยม บริโภคนิยม ซึ่งทั้งหลายปวงต้องเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเข้ามาในวิถีปฏิบัติด้วย(จารีรัตน ปรกแก้ว และคณะ, 2542)

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 นำผลที่ค้นพบจากศึกษาเอกสารวิชาการ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาทั่วไปมาร่วมวิเคราะห์การพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นของโรงเรียนผู้สูงอายุตำบลหนองกุงธนสาร อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น

1.2 นำผลที่ค้นพบจากลงพื้นที่เพื่อหาค้นหาภูมิปัญญาของโรงเรียนผู้สูงอายุตำบลหนองกุงธนสาร อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่นไปเป็นสร้างนวัตกรรมเพื่อเสริมความเข้มเข็งของชุมชนจนกลายเป็นชุมชนนวัตวิถี และนำไปเป็นต้นแบบในสร้างแนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนอื่นๆ

1.3 นำรูปแบบการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่ความเป็นชุมชนนวัตวิถีของโรงเรียนผู้สูงอายุ ตำบลหนองกุงธนสาร อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น ไปปรับใช้เป็นนโยบาย และแผนพัฒนาชุมชนต่อไป

2. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

2.1 ควรมีการส่งเสริมให้ชุมชนประกอบด้วยวัด บ้าน และโรงเรียน ได้มีส่วนร่วมในการทำงานร่วมกันเพื่อสร้างนวัตกรรมชุมชนจากภูมิปัญญา และการสร้างเครือข่ายในระบบพหุภาคี

2.2 ควรมีการมีการส่งเสริมให้พระสงฆ์ ชุมชน และองค์กรภาครัฐในภาคอีสานได้มีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนนวัตวิถีที่ยั่งยืน

2.3 ควรมีการนำผลที่ได้จากผลการวิจัยนี้ไปปรับใช้เป็นต้นแบบในการเสริมสร้างความเป็นชุมชนนวัตวิถีที่มีความเข้มแข็งแก่ชุมชนในภาคอีสาน 4) ควรมีการนำเอาภูมิปัญญาท้องมาสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนเพื่อนำไปสู่ความเป็นชุมชนนวัตวิถีเพื่อให้เกิดความเป็นชุมชนที่มีความมั่งคั่ง มั่นคง และยั่งยืน

3. ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ควรจะทำวิจัยเกี่ยวกับการทำความร่วมมือระหว่างภาครัฐและภาคเอกชนเพื่อการมีส่วนร่วมของชุมชนภาคอีสานในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นไปสร้างวิสาหกิจชุมชน

3.2 ควรทำวิจัยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนภาคอีสานในพัฒนาชุมชนเพื่อให้เกิดความเป็นชุมชนที่มีความมั่งคั่ง มั่นคง และยั่งยืนด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น

3.3 ควรทำวิจัยเกี่ยวกับการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยการมีส่วนร่วมของภาครัฐและเอกชน

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ที่มีอยู่ในชุมชนที่แฝงอยู่ตัวบุคคลที่เป็นปราชญ์ชาวบ้านที่ได้รับการถ่ายทอดองค์ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นมาพัฒนาจนกลายเป็นภูมิปัญญาของชุมชนจนเกิดเป็นกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ที่ก่อให้เกิดรายได้แก่ชุมชน และกลายเป็นชุมชนนวัตวิถีที่ยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

จรัส ลีกา และคณะ. (2563). การวิเคราะห์คติความเชื่อในการอนุรักษ์ป่าชุมชนของคนอีสาน. *วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาขอนแก่น, 7*(2), 133-149.

คมกริช ชาญณรงค์ และ บุญสม ยอดมาลี. (2560). การใช้สาระด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นในสถานศึกษาสภาพปัญหา และการพัฒนาเชิงสร้างสรรค์. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 11*(3), 59-71.

จารีรัตน์ ปรกแก้ว และคณะ. (2542). ความเข้มแข็งของชุมชน : เรียนรู้จากภูมิปัญญาชุมชนท้องถิ่นบุรีรัมย์. บุรีรัมย์: สถาบันราชภัฏบุรีรัมย์.

จำนง แรกพินิจ. (2551). การศึกษาและพัฒนาสถาบันการเรียนรู้ของชุมชน. กรุงเทพมหานคร: สำนักนายกรัฐมนตรี.

ทิชากร เกสรบัว. (2556). แนวทางการพัฒนาสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (Tambon One Products : OTOP) เพื่อการส่งออกในตลาดอาเซียน. *วารสารมนุษย์สังคมศาสตร์, 30*(2), 155-174.

วนิดา นาคีสังข์. (2559). จากภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนปวาเก่อญอบ้านแม่กองคาสู่การเป็นสินค้าชุมชน. ประกาศนียบัตรบัณฑิต. บัณฑิตอาสาสมัครวิทยาลัยพัฒนศาสตร์ป่วยอึ๊งภากรณ์. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

วศิน โกมุท. (2555). กินดีมีสุข : นวัตกรรมสุขภาวะตำบลหนองกินเพล ตำบลหนองกินเพล อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี. *วารสารมนุษย์ศาสตร์สังคมศาสตร์, 29*(2), 79-96.

ศศิธร กรุณา. (2551). เอกสารประกอการสอน บทที่ 1 แนวคิดกับผู้สูงอายุ. อุบลราชธานี: มหาวิทยาลัยราชธานี.

ศศิพัฒน์ ยอดเพชร. (2560). การถอดบทเรียนตัวอย่างที่ดีของโรงเรียนและชมรมผู้สูงอายุที่มีกิจกรรมถ่ายทอดความรู้. กรุงเทพมหานคร: เจพริ้นท์.

สำนักคณะกรรมการการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. เอกสารประกอบการระดมความคิดเห็นทิศทางของแผนฯ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 – 2564).

อนันต์ อนันตกูล. (2560). สังคมสูงวัย ความท้าทายประเทศไทย. สืบค้นเมื่อ 21 มีนาคม 2563, จาก www.royin.go.th/wp-content/uploads/2017/12/สังคมสูงวัย3.pdf